

Marian Gorynia*

EWOLUCJA POZYCJI GOSPODARKI POLSKIEJ W GOSPODARCE GLOBALNEJ I W GOSPODARCE UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Jednym z najważniejszych wyróżników zmian w gospodarce polskiej w okresie transformacji zapoczątkowanym w 1990 roku było jej systematyczne włączanie się do światowego systemu gospodarczego. O ile gospodarka socjalistyczna oznaczała duże ograniczenia zarówno w przepływie towarów i usług, jak i w mobilności kapitału, o tyle cechą gospodarki rynkowej stało się otwarcie na współpracę międzynarodową. Podstawowymi przejawami tego otwarcia były dynamiczne zmiany w polskim handlu zagranicznym oraz w przepływach zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

W opracowaniu zostanie przeprowadzona analiza zmian pozycji gospodarki polskiej w gospodarce światowej oraz w gospodarce Unii Europejskiej. Celem analizy jest uchwycenie prawidłowości, jakie pojawiły się w okresie objętym badaniami. Wyczerpująca interpretacja tych prawidłowości, a także identyfikacja skomplikowanych związków przyczynowo-skutkowych stanowiących podłoże zarysowanych tendencji wykraczałyby poza granice przyjęte w tej pracy.

Rozważania odnoszące się do miejsca gospodarki polskiej w gospodarce światowej i w gospodarce Unii Europejskiej będą obejmować okres 2003–2012. Przyjęcie takiego przedziału czasowego analizy wynika, po pierwsze, z tego, że chodzi o ujęcie badanych procesów w okresie zaczynającym się w ostatnim roku, kiedy Polska nie była członkiem Unii Europejskiej (dolna granica przedziału czasowego), oraz, po drugie, z tego, że w momencie przygotowania opracowania dostępne były już dane za 2012 rok, choć niektóre z nich mogą jeszcze podlegać weryfikacji i zmianom (górna granica okresu analizy). Przyjęcie dolnej cezurę czasowej nie powinno być jednak interpretowane w taki sposób, że zmiany, jakie wystąpiły po 2003 roku, należy przy-

* Prof. dr hab. Marian Gorynia, Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej, Wydział Gospodarki Międzynarodowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

pisywać wyłącznie przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Trzy wiodące siły leżące u podłoża zaobserwowanych zmian pozycji gospodarki polskiej to: globalizacja, przystąpienie do Unii Europejskiej oraz kontynuacja procesów transformacji. Nie sposób wymierzyć znaczenia tych sił w kształtowaniu analizowanych zmian. Oczywiste jest natomiast, że znaczenie globalizacji¹ wykazywało tendencję rosnącą, mimo wystąpienia światowego kryzysu gospodarczego, zapoczątkowanego w 2008 roku. Wynikało to ze znacznego już stopnia otwarcia gospodarki polskiej i wiążącego się z tym uzależnienia od sytuacji na rynkach światowych². Przystąpienie do Unii Europejskiej było czynnikiem, który formalnie pojawił się 1 maja 2004 roku, należy jednak podkreślić, że wpływ tej okoliczności ujawnił się już dużo wcześniej – uczestnicy światowego obrotu gospodarczego antycypowali bowiem w swoich decyzjach członkostwo Polski w Unii Europejskiej na wiele lat przed formalnym przystąpieniem. Jeśli chodzi o znaczenie czynnika, jakim była transformacja, to z pewnością jego siłę należy oceniać jako malejącą, ale bynajmniej niezaskładującą na całkowite pominięcie³. Z jednej bowiem strony osiągnięcia procesu transformacji (np. skuteczne zmiany systemowe i instytucjonalne) stanowiły warunek konieczny włączania się w procesy internacjonalizacji i globalizacji, z drugiej zaś zaniechania w tej dziedzinie (brak niektórych reform) były czynnikiem spowalniającym wzrost gospodarczy i tym samym możliwości podwyższania poziomu dobrobytu poprzez efektywne włączanie się w międzynarodowy podział pracy.

Analiza odnosząca się zarówno do gospodarki światowej, jak i do gospodarki Unii Europejskiej będzie dotyczyć przede wszystkim takich aspektów, jak:

- zmiany produktu krajowego brutto,
- zmiany eksportu,
- zmiany importu,
- zmiany zagranicznych inwestycji bezpośrednich przychodzących,
- zmiany zagranicznych inwestycji bezpośrednich wychodzących⁴.

Osobna część referatu zostanie poświęcona zarysowaniu perspektyw odnośnie do kształtowania się analizowanych pozycji w przyszłości. Udzielona zostanie w niej odpowiedź na pytanie – jak w średnim i długim okresie może prawdopodobnie ewoluować pozycja gospodarki polskiej w gospodarce globalnej oraz odpowiednio w gospodarce Unii Europejskiej oraz jakie w związku z tym można sformułować zalecenia dla polityki gospodarczej i przedsiębiorstw?

¹ Należy tutaj podkreślić niejednoznaczność oraz wielowymiarowość rozumienia globalizacji. Zob. np. Brown (1992); Dicken (1992); Ohmae (1995); Parker (1998); Streeten (2001); Gorynia (2002); Stiglitz (2002); Milward (2003); Dunning (ed.) (2003); Bhagwati (2004); Gilpin (2000); Rodrik (2011); Stiglitz (2011); Nederveen (2012). Ujęcie wymiarów globalizacji w naukach społecznych interesująco ujął Kowalski (2013), s. 13.

² Gorynia, Kowalski (2008); Gorynia (2012).

³ Gorynia, Kowalski (2008); Kowalski (2009).

⁴ Dobór danych do analizy był związany z celem artykułu – nacisk położono na internacjonalizację gospodarki. Bardziej kompleksową analizę zmian sytuacji gospodarki polskiej w latach 2004–2011 można znaleźć w tzw. Raporcie Hausnera (Hausner i inni (2013). Zaprezentowano tam wielowskaźnikową analizę pozycji konkurencyjnej i potencjału gospodarczego Polski.

2. Ewolucja pozycji gospodarki polskiej w gospodarce globalnej i w gospodarce Unii Europejskiej⁵

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że w analizowanym 10-leciu Produkt Krajowy Brutto Polski wyrażony w cenach bieżących wzrósł przeszło dwukrotnie (224,9%), natomiast w wypadku Światowego Produktu Brutto dynamika wyniosła 189,7%. W EU-27 wskaźnik osiągnął poziom 145,3%. W wypadku Polski omawiany wskaźnik był dwukrotnie (w 2009 roku i w 2012 roku) niższy od 100% w ujęciu rok do roku, zaś w odniesieniu do gospodarki światowej wysokość wskaźnika poniżej 100% zanotowano tylko w jednym roku (w 2009 roku). W EU-27 ten sam wskaźnik był niższy od 100% w latach 2009, 2010 i 2012.

Jeśli chodzi o kształtowanie się PKB na mieszkańca, to w wypadku Polski w latach 2003–2012 nastąpił wzrost w bardzo zbliżonym wymiarze jak wzrost całkowitego PKB (224,2%). W tym samym okresie wskaźnik wzrostu Światowego Dochodu Brutto w przeliczeniu na mieszkańca wyniósł 170,3%. Dla EU-27 wskaźnik ten wyniósł 140,5%. W ujęciu rok do roku poprzedniego wysokość tego wskaźnika w odniesieniu do Polski była dwukrotnie niższa od 100% (w 2009 roku i w 2012 roku). Dla świata wysokość wskaźnika dynamiki w ujęciu rok do roku była niższa od 100% tylko w 2009 roku. W EU-27 taka sytuacja wystąpiła w latach 2009, 2010 i 2011.

W tabeli 2 przedstawiono pozycję Polski w rankingach pod względem wartości PKB. W badanym okresie Polska zajęła najlepszą pozycję świecie w 2008 roku – 18. miejsce. Najniższe 25. miejsce zajmowała w latach 2003–2005. Jeśli chodzi o pozycję Polski w EU-27, to awansowała ona z 10. miejsca zajmowanego w latach 2003–2005 na pozycję 8. (2012 rok). W 2008 roku Polska zajęła w tym rankingu 7. miejsce – najwyższe w historii. Jeśli chodzi o kształtowanie się PKB na mieszkańca, to w roku 2003 Polska zajmowała 68. miejsce w świecie, a w roku 2012 – 59. miejsce. Pozycja Polski w EU-27 była bardzo stabilna i mieściła się w całym badanym okresie w przedziale 23–25.

Jeśli chodzi o tzw. czynną internacjonalizację gospodarki polskiej na tle gospodarki światowej i gospodarki EU-27, to rozpatrzone zostaną dwa jej przejawy: eksport oraz zagraniczne inwestycje bezpośrednie wychodzące z Polski (eksport kapitału). Dane porównawcze opisujące eksport Polski, świata i EU-27 zawarto w tabeli 3. W latach 2003–2012 wskaźnik dynamiki eksportu dla Polski wyniósł 306,7%, dla świata – 243,1%, a dla EU-27 – 184,7%. Dla Polski wskaźnik wartości eksportu liczony rok do roku dwa razy osiągnął wysokość mniejszą niż 100% (w 2009 roku i w 2012 roku), dla świata sytuacja taka miała miejsce tylko w 2009 roku, natomiast w EU-27 wystąpiła w latach 2009 i 2012. Jeśli chodzi o dynamikę eksportu na mieszkańca, to w badanym okresie dla Polski wskaźnik wyniósł 306,0%, dla świa-

⁵ W prezentowanych niżej rozważaniach korzystano z danych UNCTAD. W odniesieniu do Unii Europejskiej zaprezentowano dane dla EU-25 i EU-27. W analizie wykorzystano tylko dane dla EU-27. Oznacza to przyjęcie założenia, jakby w całym badanym okresie UE liczyła 27 członków.

Tabela 1. Produkt krajowy brutto w latach 2003–2012 (ceny bieżące)

Lata	PKB												
	Polska						Unia Europejska i świat						
	w mln dol. USA ^a	zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok po- przedni = 100%)	na miesz- kańca w dol. USA ^a	na miesz- kańca zmiana % (rok 2003 = 100%)	na miesz- kańca zmiana % (rok po- przedni = 100%)		w mln dol. USA ^a	zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok po- przedni = 100%)	na miesz- kańca w dol. USA ^a	na miesz- kańca zmiana % (rok 2003 = 100%)	na miesz- kańcazmia- na % (rok poprzedni = 100%)
2003	216 801	100,0	—	5676	100,0	—	EU-25	10 811 815	100,0	100,0	28 129	100,0	—
							EU-27	11 407 970	100,0	100,0	23 361	100,0	100,0
							świat	376 54 430	100,0	—	5949	100,0	—
2004	252 769	116,6	116,6	6621	116,7	116,7	EU-25	13 070 342	120,9	120,9	28 365	100,8	100,8
							EU-27	13 171 420	115,5	115,5	26 857	115,0	115,0
							świat	42 371 251	112,5	112,5	6614	111,2	111,2
2005	303 912	140,2	120,2	7963	140,3	120,3	EU-25	13 643 917	126,2	104,4	29 467	104,8	103,9
							EU-27	13 771 984	120,7	104,6	27 962	119,7	104,1
							świat	45 849 262	121,8	108,2	7073	118,9	106,9
2006	341 597	157,6	112,4	8949	157,7	112,4	EU-25	14 527 715	134,4	106,5	31 227	111,0	106,0
							EU-27	14 683 621	128,7	106,6	29 686	127,1	106,2
							świat	49 698 900	132,0	108,4	7576	127,4	107,1
2007	425 129	196,1	124,5	11 132	196,1	124,4	EU-25	16 985 806	157,1	116,9	34 195	121,6	109,5
							EU-27	16 985 806	148,9	115,7	34 195	146,4	115,2
							świat	55 996 876	148,7	112,7	8437	141,8	111,4
2008	529 423	244,2	124,5	13 853	244,1	124,4	EU-25	18 271 448	169,0	107,6	36 634	130,2	107,1
							EU-27	18 271 448	160,2	107,6	36 634	156,8	107,1
							świat	61 380 972	163,0	109,6	9141	153,7	108,3

2009	430 912	198,8	81,4	11 266	198,5	81,3	EU-25	16 334 168	151,1	89,4	32 626	116,0	89,1
							EU-27	16 334 168	143,2	89,4	32 626	139,7	89,1
							świat	58 193 951	154,5	94,8	8567	144,0	93,7
2010	469 799	216,7	109,0	12 274	216,3	108,9	EU-25	16 276 284	150,5	99,6	32 399	115,2	99,3
							EU-27	16 276 284	142,7	99,6	32 399	138,7	99,3
							świat	63 580 799	168,9	109,3	9253	155,5	108,0
2011	514 115	237,1	109,4	13 424	236,5	109,4	EU-25	17 596 476	162,8	108,1	34 925	124,2	107,8
							EU-27	17 596 476	154,2	108,1	34 925	149,5	107,8
							świat	70 201 920	186,4	110,4	10 068	169,2	108,8
2012	487 528	224,9	94,8	12 724	224,2	94,8	EU-25	16 573 561	153,3	94,2	32 812	116,6	93,9
							EU-27	16 573 561	145,3	94,2	32 812	140,5	93,9
							świat	71 435 240	189,7	101,8	10 132	170,3	100,6
* Według kursu oficjalnego													

Źródło: UNCTAD za odpowiednie lata (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013), obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD.

Tabela 2. PKB – pozycja Polski w Unii Europejskiej i w świecie

Lata	Produkt krajowy brutto			Produkt krajowy brutto na mieszkańca		
	Pozycja Pol- ski w Unii Europejskiej (EU-25)	Pozycja Pol- ski w Unii Europejskiej (EU-27)	Pozycja Pol- ski w świecie	Pozycja Pol- ski w Unii Europejskiej (EU-25)	Pozycja Pol- ski w Unii Europejskiej (EU-27)	Pozycja Pol- ski w świecie
2003		10	25		23	68
2004	10	10	25	23	23	68
2005	10	10	25	23	23	66
2006	9	9	24	23	23	68
2007	9	9	22	25	25	67
2008	7	7	18	25	25	65
2009	8	8	21	24	24	65
2010	8	8	21	23	23	66
2011	9	9	24	23	23	66
2012	8	8	24	24	24	59

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 26.08.2013).

ta – 219,0%, a dla EU-27 – 178,6%. W układzie rok do roku poprzedniego zarówno dla Polski, świata, jak i EU-27 dwukrotnie odnotowano wskaźnik mniejszy od 100% – w 2009 roku i w 2012 roku.

Na podkreślenie zasługują także zmiany udziału Polski w światowym eksporcie, przy czym w latach 2003–2009 mieliśmy do czynienia z tendencją do systematycznego wzrostu tego udziału – wzrost w kolejnych sześciu latach od 0,82% do 1,14%, natomiast trzy ostatnie lata charakteryzują się tendencją spadkową (spadek do 1,03% w 2012 roku). Jeśli natomiast chodzi o udział eksportu Polski w eksporcie EU-27, to zauważalna jest jednoznaczna tendencja wzrostowa – od 2,03% w 2003 roku do 3,37% w 2012 roku.

W Polsce szybko i systematycznie rósł udział eksportu towarów i usług w PKB – w 2003 udział ten wynosił 33,3%, a w 2012 roku już 46,2%. Dla świata wskaźnik ten osiągnął 24,9% w 2003 roku oraz 31,6% w 2012 roku. Ten sam wskaźnik dla EU-27 wyniósł odpowiednio 34,3% i 44,6%.

Prostym wskaźnikiem opisującym zmiany pozycji danego kraju w eksporcie są miejsca zajmowane w rankingach (tabela 4). W 2003 roku Polska zajmowała 30. miejsce w świecie pod względem wartości eksportu towarów i usług, 32. w eksporcie towarowym oraz 34. w eksporcie usług. W 2012 roku Polska zajęła odpowiednio 28., 26. i 30. miejsce w świecie. W 2003 roku Polska zajmowała w EU-27 odpowiednio 12., 12. i 16. miejsce, a w 2012 roku odpowiednio 10., 8. i 13. miejsce. Jeśli chodzi

o eksport na mieszkańca to pozycja Polski w świecie w roku 2003 w trzech rozpatrywanych kategoriach była następująca: 72., 60. i 80. Odpowiednie liczby dla roku 2012 wynoszą: 54., 54. i 68. W odniesieniu do EU-27 Polska zajmowała następujące miejsca w 2003 roku – 25., 22. i 26., a w 2012 roku 24., 23. i 25.

Kolejnym parametrem opisującym ewolucję roli Polski jako eksportera jest tzw. Export Performance Index (tabela 10). Wskaźnik ten jest ilorazem relacji eksportu do PKB dla Polski i relacji eksportu światowego do Światowego Produktu Brutto. Innymi słowy wskaźnik ten mierzy względną intensywność eksportu danej gospodarki krajowej, odnosząc ją do intensywności eksportu gospodarki światowej. W latach 2003–2012 wysokość tego wskaźnika dla Polski wahała się w granicach od 1,281 (2008 rok) do 1,535 (2009 rok). Ogólnie zauważalna jest więc lekka tendencja wzrostowa. Kształtowanie się tego wskaźnika świadczy o większej niż przeciętna światowa i lekko rosnącej intensywności eksportu Polski. Jeśli chodzi o kształtowanie się Export Performance Index Polska – EU-27, to zauważalna jest jego dość znaczna stabilność w przedziale 1,068 (2003 rok) i 1,214 (2009 rok).

Drugim przejawem czynnej internacjonalizacji gospodarki polskiej są zagraniczne inwestycje bezpośrednie (ZIB) wychodzące z Polski (tabela 5). Relacja skumulowanej wartości inwestycji wychodzących z Polski dla lat 2012 i 2003 wyniosła 2682,5%, a dla świata wskaźnik ten wyniósł 234,7%, zaś dla EU-27 – 201,3%. Należy też zauważyć, że dla wszystkich badanych lat w wypadku Polski wskaźnik ten liczony rok do roku przekraczał 100%, zaś w przypadku świata w 2008 roku zanotowano wysokość wskaźnika niższą aniżeli 100%. W EU-27 sytuacja taka wystąpiła dwukrotnie – w latach 2008 i 2011. Dane na temat miejsca Polski w rankingach ZIB wychodzących zaprezentowano w tabeli 6. Polska zajęła najlepsze miejsce w 2006 roku (27.), a najgorsze w 2012 roku (158.). Rok 2012 trzeba traktować jako wyjątkowy – nie jest wykluczona oficjalna korekta danych za ten rok. Ogólnie miejsce Polski zdaje się stabilizować w czwartej dekadzie. Dość podobnie wyglądała pozycja Polski w EU-27 – wahała się ona od miejsca 11. (2006 rok) do miejsca 24. (2012 rok). Pozycja Polski w świecie pod względem wartości ZIB wychodzących na mieszkańca przyjmowała skrajne wartości w latach 2010 (42.) i 2012 (153.). Natomiast w EU-27 Polska tylko dwukrotnie uplasowała się w drugiej dekadzie: 15. miejsce (2010) i 16. miejsce (2011). W pozostałych latach zajmowała miejsca od 20. do 23.

Zmiany roli ZIB wychodzących z Polski można także opisywać za pomocą Outward FDI Performance Index (tabela 10). Wysokość tego wskaźnika w całym badanym okresie kształtowała się poniżej 1, co oznacza, że rola Polski w światowych przepływach ZIB była mniejsza niż jej znaczenie w wytwarzaniu światowego PKB. Uwagę zwraca duża zmienność wskaźnika w poszczególnych latach. Najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w 2009 roku (0,905), a najniższą w 2012 roku (–0,094). Świadczy to o niskim stopniu dojrzałości tego procesu w przypadku gospodarki polskiej. Podobną obserwację można sformułować w odniesieniu do Outward FDI Performance Index Polska – EU-27: w całym badanym okresie był istotnie niższy od 1, a najwyższą wartość przyjął w 2006 roku (0,555).

2010	165 599	271,4	117,4	4326	270,9	117,3	1,09	3,34	3,34	42,22	EU-25	4 953 887	178,5	112,5	9861	136,6	112,1	40,8
											EU-27	4 953 887	164,8	112,5	9861	160,2	112,1	40,8
											świat	15 127 757	202,4	121,8	2194	186,5	120,5	30,0
2011	193 740	317,6	117,0	5059	316,7	116,9	1,07	3,33	3,33	44,99	EU-25	5 809 377	209,3	117,3	11 530	159,7	116,9	43,8
											EU-27	5 809 377	193,2	117,3	11 530	187,3	116,9	43,8
											świat	18 145 522	242,8	119,9	2602	221,2	118,6	32,0
2012	187 238	306,9	96,6	4887	306,0	96,6	1,03	3,37	3,37	46,19	EU-25	5 553 366	200,1	95,6	10 994	152,2	95,4	44,6
											EU-27	5 553 366	184,7	95,6	10 994	178,6	95,4	44,6
											świat	18 170 388	243,1	100,1	2577	219,0	99,0	31,7

Źródło: UNCTAD za odpowiednie lata (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013), obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD.

Tabela 4. Eksport – pozycja Polski w Unii Europejskiej i w świecie

Lata	Eksport									Eksport na mieszkańca								
	Eksport towarów i usług			Eksport towarów			Eksport usług			Eksport towarów i usług			Eksport towarów			Eksport usług		
	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat
2003		12	30		12	32		16	34		25	72		22	60		26	80
2004	12	12	30	11	11	29	16	16	35	25	25	68	22	22	57	25	26	80
2005	12	12	31	11	11	30	15	15	32	25	25	69	22	22	58	25	26	80
2006	12	12	31	10	10	29	14	14	30	25	25	66	22	22	58	25	26	78
2007	11	11	30	10	10	27	14	14	30	25	25	64	22	22	57	26	26	75
2008	11	11	29	10	10	27	14	14	28	25	25	61	22	22	54	26	26	74
2009	11	11	29	8	8	26	14	14	30	25	25	64	22	22	54	26	26	78
2010	11	11	29	8	8	26	14	14	29	25	25	63	22	22	52	26	26	78
2011	11	11	28	8	8	27	14	14	31	24	24	60	23	23	54	26	26	76
2012	10	10	28	8	8	26	13	13	30	24	24	54	23	23	54	25	25	68

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013).

Tabela 5. Odptyw ZIB z Polski, z Unii Europejskiej oraz w skali świata w latach 2003–2012 (mln USD)

Lata	Odptyw inwestycji z Polski	Skumulowana wartość inwestycji wychodzących z Polski			Odptyw inwestycji z Unii Europejskiej i w skali świata		Skumulowana wartość inwestycji wychodzących z Unii Europejskiej i w skali świata		
			zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok poprzedni = 100%)				zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok poprzedni = 100%)
2003	305	2144	100,0	–	EU-25	290 167	4 870 834	100,0	–
					EU-27	294 563	4 886 780	100,0	–
					świat	584 014	10 053 730	100,0	–
2004	900	3351	156,3	156,3	EU-25	374 627	5 635 098	115,7	115,7
					EU-27	374 490	5 635 195	115,3	115,3
					świat	921 141	11 845 887	117,8	117,8
2005	3437	6308	294,1	188,2	EU-25	603 022	5 784 121	118,8	102,6
					EU-27	603 300	5 784 457	118,4	102,6
					świat	903 764	12 575 883	125,1	106,2
2006	8883	14 392	671,1	228,2	EU-25	687 321	7 221 327	148,3	124,8
					EU-27	687 921	7 222 660	147,8	124,9
					świat	1 427 474	15 766 400	156,8	125,4
2007	5405	21 317	994,1	148,1	EU-25	1 257 890	8 738 495	179,4	121,0
					EU-27	1 257 890	8 738 495	178,8	121,0
					świat	2 272 049	19 343 062	192,4	122,7
2008	4414	24 094	1123,6	113,0	EU-25	982 036	8 182 874	168,0	93,6
					EU-27	982 036	8 182 874	167,4	93,6
					świat	2 005 332	16 511 202	164,2	85,4
2009	4699	29 307	1366,6	121,6	EU-25	381 955	9 111 022	187,1	111,3
					EU-27	381 955	9 111 022	186,4	111,3
					świat	1 149 776	19 518 956	194,1	118,2
2010	7226	44 444	2072,5	151,6	EU-25	497 801	9 278 640	190,5	101,8
					EU-27	497 801	9 278 640	189,9	101,8
					świat	1 504 928	21 130 046	210,2	108,3

2011	7211	49 657	2315,6	111,7	EU-25	536 499	9 245 476	189,8	99,6
					EU-27	536 499	9 245 476	189,2	99,6
					świat	1 678 035	21 441 873	213,3	101,5
2012	-894	57 525	2682,5	115,8	EU-25	323 131	9 836 857	202,0	106,4
					EU-27	323 131	9 836 857	201,3	106,4
					świat	1 390 956	23 592 739	234,7	110,0

Źródło: UNCTAD za odpowiednie lata (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013), obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD.

Tabela 6. ZIB – pozycja Polski w Unii Europejskiej i w świecie

Lata	Zagraniczne inwestycje bezpośrednie						Zagraniczne inwestycje bezpośrednie na mieszkańca					
	napływające			wyptywające			napływające			wyptywające		
	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat
2003		12	24		19	52		24	76		23	77
2004	6	6	15	16	16	44	18	19	53	21	21	70
2005	12	12	22	14	14	32	23	25	65	21	21	62
2006	9	9	20	11	11	27	21	23	63	20	20	45
2007	11	11	24	15	15	37	21	21	63	23	23	58
2008	7	7	23	14	14	37	21	21	76	22	22	60
2009	9	9	25	13	13	32	14	14	62	21	21	50
2010	8	8	24	13	13	34	13	13	62	15	15	42
2011	8	8	22	13	13	35	19	19	59	16	16	45
2012	13	13	49	24	24	158	22	22	124	22	22	153

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013).

Współpraca gospodarki polskiej z gospodarką światową obejmuje równolegle tzw. internacjonalizację bierną, której najważniejszymi przejawami są import oraz zagraniczne inwestycje bezpośrednie napływające do Polski.

W tabeli 7 przedstawiono dane dotyczące importu towarów Polski, świata i EU-27. W latach 2003–2012 wskaźnik dynamiki importu dla Polski wyniósł 291,3%, dla świata 238,4%, a dla EU-27 – 184,0%. Dla Polski wskaźnik wartości importu liczony rok do roku dwa razy osiągnął wysokość mniejszą niż 100% (w 2009 roku i w 2012

2007	163 636	245,2	131,4	4285	245,3	131,3	1,19	3,11	3,11	44,14	EU-25	5 264 098	197,8	118,4	10 598	153,0	110,9
											EU-27	5 264 098	180,2	116,5	10 598	177,1	116,0
											świat	13 707 513	184,6	115,3	2058	176,1	114,0
2008	206 851	310,0	126,4	5412	309,8	126,3	1,31	3,51	3,51	44,76	EU-25	5 891 326	221,3	111,9	11 812	170,6	111,5
											EU-27	5 891 326	201,6	111,9	11 812	197,4	111,5
											świat	15 841 085	213,4	115,6	2350	201,1	114,2
2009	148 602	222,7	71,8	3885	222,4	71,8	1,21	3,34	3,34	40,04	EU-25	4 454 593	167,4	75,6	8898	128,5	75,3
											EU-27	4 454 593	152,5	75,6	8898	148,7	75,3
											świat	12 243 091	164,9	77,3	1796	153,7	76,4
2010	177 383	265,8	119,4	4634	265,3	119,3	1,19	3,52	3,52	44,07	EU-25	5 038 107	189,3	113,1	10 029	144,8	112,7
											EU-27	5 038 107	172,4	113,1	10 029	167,6	112,7
											świat	14 918 679	200,9	121,9	2163	185,1	120,5
2011	208 882	313,0	117,8	5454	312,2	117,7	1,17	3,54	3,54	46,85	EU-25	5 907 236	221,9	117,3	11 724	169,3	116,9
											EU-27	5 907 236	202,2	117,3	11 724	196,0	116,9
											świat	17 858 805	240,5	119,7	2561	219,1	118,4
2012	194 397	291,3	93,1	5073	290,4	93,0	1,10	3,62	3,62	46,41	EU-25	5 376 553	202,0	91,0	10 644	153,7	90,8
											EU-27	5 376 553	184,0	91,0	10 644	177,9	90,8
											świat	17 697 548	238,4	99,1	2510	214,7	98,0

Źródło: UNCTAD za odpowiednie lata (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013), obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD.

Tabela 8. Import – pozycja Polski w Unii Europejskiej i w świecie

Lata	Import całkowity									Import na mieszkańca								
	Import towarów i usług			Import towarów			Import usług			Import towarów i usług			Import towarów			Import usług		
	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat	EU-25	EU-27	świat
2003		12	27		10	25		15	36		25	72		25	76		26	88
2004	11	11	27	10	10	25	15	15	35	25	25	68	25	25	74	25	26	86
2005	11	11	27	10	10	26	14	14	34	25	25	68	25	25	72	25	26	86
2006	11	11	27	10	10	24	13	13	33	25	25	66	25	25	69	25	26	81
2007	10	10	23	8	8	20	13	13	32	25	25	64	25	25	68	26	26	76
2008	8	8	21	8	8	20	14	14	32	25	25	65	25	25	67	25	25	74
2009	9	9	24	8	8	22	14	14	32	25	25	66	25	25	69	26	26	82
2010	8	8	22	8	8	23	13	13	31	25	25	63	25	25	66	25	25	75
2011	8	8	25	8	8	23	13	13	31	25	25	65	25	25	64	25	25	77
2012	8	8	26	8	8	25	13	13	32	25	25	55	24	24	64	25	25	67

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013).

roku), zaś dla świata i dla EU-27 sytuacja taka miała miejsce w tych samych latach. Jeśli chodzi o dynamikę eksportu na mieszkańca, to w badanym okresie dla Polski wskaźnik wyniósł 290,4%, dla świata 214,7%, a dla EU-27 – 177,9%. W układzie rok do roku zarówno dla Polski, jak i dla świata oraz EU-27 dwukrotnie odnotowano wskaźnik mniejszy od 100% – w 2009 roku i w 2012 roku.

Interesujące jest także miejsce Polski w rankingach importerów (tabela 8). W 2003 roku Polska zajmowała 27. miejsce w świecie pod względem wartości importu towarów i usług, 25. w imporcie towarowym oraz 36. w imporcie usług. W 2012 roku Polska zajęła odpowiednio 26., 25. i 32. miejsce w świecie. W 2003 roku Polska zajmowała w EU-27 odpowiednio 12., 10. i 15. miejsce, a w 2012 roku odpowiednio 8., 8. i 13. miejsce. Jeśli chodzi o import na mieszkańca to pozycja Polski w świecie w 2003 roku w trzech rozpatrywanych kategoriach była następująca: 72., 76. i 88. Odpowiednie liczby dla roku 2012 wynoszą: 55., 64. i 67. W odniesieniu do EU-27 Polska zajmowała następujące miejsca: w 2003 roku – 25., 25. i 26., a w 2012 roku – 25., 24. i 25.

W analizowanym okresie Import Performance Index mieścił się w przedziale, którego dolną granicę stanowił wskaźnik 1,454 (2005 rok), a górną 1,639 (2009 rok) (tabela 10). Wskaźnik ten charakteryzował się relatywnie dużą stabilnością i w całym badanym dziesięcioleciu zmieniał się nieznacznie (1,561 – 2003 rok; 1,609 – 2012 rok). Wysokość tego wskaźnika oznacza, że rola Polski jako światowego importera 1,5-krotnie przewyższa rolę Polski jako wytwórcy produktu brutto. Import Performance Index w układzie Polska – EU-27 w każdym roku badanego okresu kształtował się na poziomie wyższym niż 1 i mieścił się przedziale, którego granice stanowiły dwie wartości: 1,156 (2005 rok) i 1,292 (2004 rok).

Drugim przejawem biernej internacjonalizacji gospodarki polskiej są zagraniczne inwestycje bezpośrednie (ZIB) napływające do Polski (tabela 9). Relacja skumulowanej wartości inwestycji przychodzących do Polski dla lat 2012 i 2003 wyniosła 398,5%, dla świata wskaźnik ten wyniósł 239,9%, a dla EU-27 – 196,5%. Na podkreślenie zasługuje fakt, że dla dwóch z wszystkich badanych lat w wypadku Polski wskaźnik liczony rok do roku był mniejszy od 100%, w przypadku świata tylko w 2008 roku zanotowano wysokość wskaźnika niższą od 100%, zaś w EU-27 sytuacja taka wystąpiła trzykrotnie – w latach 2005, 2008 i 2011.

Jeśli chodzi o miejsce Polski w światowych rankingach ZIB przychodzących, to pozycja Polski była względnie stabilna. W przeważającej liczbie lat badanego okresu Polska plasowała się w trzeciej dziesiątce państw świata. Najwyższe miejsce odnotowano w 2004 roku – 15., a najniższe w 2012 roku – 49. Natomiast w EU-27 Polska zajęła najwyższą pozycję w roku 2004 (6.), a najniższą w 2012 roku (13.). Pod względem wartości inwestycji na mieszkańca pozycja Polski była zdecydowanie słabsza – najwyższe miejsce w świecie Polska uzyskała w 2011 roku – 59., a najniższe w 2012 roku – 124. W EU-27 Polska zajęła najwyższą pozycję w roku 2010 (13.), a najniższą w 2005 roku (25.).

W latach 2003–2013 Inward FDI Performance Index (tabela 10) przyjmował wartości mieszczące się w przedziale od 0,364 (2012 rok) do 2,940 (2004 rok). Duża

Tabela 9. Napływ ZIB do Polski, do Unii Europejskiej oraz w skali świata w latach 2003–2012 (mln USD)

Lata	Napływ inwestycji do Polski	Skumulowana wartość inwestycji przychodzących do Polski			Napływ inwestycji do Unii Europejskiej oraz w skali świata		Skumulowana wartość inwestycji napływających do Unii Europejskiej oraz w skali świata		
			zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok poprzedni = 100%)				zmiana % (rok 2003 = 100%)	zmiana % (rok poprzedni = 100%)
2003	4588	57 872	100,0	–	EU–25	265 534	3 748 901	100,0	–
					EU–27	285 192	3 972 365	100,0	–
					świat	601 246	9510760	100,0	–
2004	12 874	86 755	149,9	149,9	EU–25	217 629	4 837 225	129,0	129,0
					EU–27	227 461	4 867 818	122,5	122,5
					świat	734 148	11 232 850	118,1	118,1
2005	10 293	90 877	157,0	104,8	EU–25	491 284	4 724 504	126,0	97,7
					EU–27	501 687	4 764 171	119,9	97,9
					świat	989 618	11 673 845	122,7	103,9
2006	19 603	125 782	217,3	138,4	EU–25	565 514	5 933 694	158,3	125,6
					EU–27	584 686	6 002 628	151,1	126,0
					świat	1 480 587	14 405 342	151,5	123,4
2007	23 561	178 408	308,3	141,8	EU–25	859 118	7 544 090	201,2	127,1
					EU–27	859 118	7 544 090	189,9	125,7
					świat	200 2695	18 038 044	189,7	125,2
2008	14 839	164 307	283,9	92,1	EU–25	545 325	6 670 572	177,9	88,4
					EU–27	545 325	6 670 572	167,9	88,4
					świat	1 816 398	15 586 249	163,9	86,4
2009	12 932	185 202	320,0	112,7	EU–25	359 000	7 433 320	198,3	111,4
					EU–27	359 000	7 433 320	187,1	111,4
					świat	121 6475	18 311 537	192,5	117,5
2010	13 876	215 639	372,6	116,4	EU–25	379 444	7 447 206	198,7	100,2
					EU–27	379 444	7 447 206	187,5	100,2
					świat	1 408 537	20 380 267	214,3	111,3

2011	18 911	198 196	342,5	91,9	EU-25	441 557	7 357 894	196,3	98,8
					EU-27	441 557	7 357 894	185,2	98,8
					świat	1 651 511	20 873 498	219,5	102,4
2012	3356	230 604	398,5	116,4	EU-25	258 514	7 805 297	208,2	106,1
					EU-27	258 514	7 805 297	196,5	106,1
					świat	1 350 926	22 812 680	239,9	109,3

Źródło: UNCTAD za odpowiednie lata (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013), obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD.

zmiennosc wskaźnika jest odbiciem znacznych wahań w wartości ZIB napływających do Polski w poszczególnych latach. W zdecydowanej większości lat badanego okresu znaczenie Polski jako kraju przyjmującego ZIB istotnie przewyższało znaczenie naszej gospodarki w wytwarzaniu Światowego Produktu Brutto. W odniesieniu do EU-27 należy zauważyć, że kształtowanie się omawianego wskaźnika podlegało znaczącym fluktuacjom. Wskaźnik przyjął najwyższą wartość w 2004 roku (2,949), a najniższą w 2012 roku (0,441).

3. Porównanie zmian pozycji gospodarki polskiej w gospodarce Unii Europejskiej i w świecie

W tym punkcie dokonane zostanie zestawienie zmian pozycji gospodarki polskiej w gospodarce światowej i w gospodarce Unii Europejskiej.

Jeśli chodzi o dynamikę produktu brutto w latach 2003–2012, to była ona najwyższa dla Polski (224,9%), dla świata wynosiła 189,7%, a dla EU-27 osiągnęła 145,3%. Kształtowanie się produktu brutto na głowę mieszkańca przedstawiało się dość podobnie: Polska – 224,2%, świat – 170,3%, EU-27 – 140,5%. Mając świadomość dużego uproszczenia, można zauważyć, że w badanym okresie analizowane wskaźniki dynamiki kształtowały się korzystniej dla Polski niż dla świata oraz były korzystniejsze dla świata niż dla EU-27.

Interesujące jest także zestawienie wyników dla eksportu. Jak to zauważono wcześniej, w latach 2003–2012 wskaźnik dynamiki eksportu dla Polski wyniósł 306,7%, dla świata 243,1%, a dla EU-27 – 184,7%. Z kolei jeśli chodzi o dynamikę eksportu na mieszkańca, to w badanym okresie dla Polski wskaźnik wyniósł 306,0%, dla świata 219,0%, a dla EU-27 – 178,6%. Pozytywnie dla Polski wypadają także zestawienia prezentujące zmiany udziału eksportu Polski w eksporcie światowym oraz w eksporcie EU-27. Należy przy tym podkreślić, że dynamika zmian udziału eksportu Polski była zdecydowanie większa w odniesieniu do EU-27, aniżeli dla świata. Udział eksportu towarów i usług w PKB był dla Polski w całym badanym okresie wyższy

Tabela 10. Wskaźniki Export Performance Index, Import Performance Index, Inward FDI Performance Index, Outward FDI Performance Index w latach 2003–2012

Lata	Relacja	Export Performance Index*	Import Performance Index**	Outward FDI Performance Index***	Inward FDI Performance Index****
2003	Polska – EU–25	1,096	1,250	0,052	0,862
	Polska – EU–27	1,068	1,202	0,054	0,846
	Polska – świat	1,418	1,561	0,091	1,325
2004	Polska – EU–25	1,186	1,298	0,124	3,059
	Polska – EU–27	1,184	1,292	0,125	2,949
	Polska – świat	1,506	1,621	0,164	2,940
2005	Polska – EU–25	1,126	1,162	0,256	0,941
	Polska – EU–27	1,125	1,156	0,258	0,930
	Polska – świat	1,404	1,454	0,574	1,569
2006	Polska – EU–25	1,141	1,191	0,550	1,474
	Polska – EU–27	1,141	1,185	0,555	1,441
	Polska – świat	1,422	1,525	0,905	1,926
2007	Polska – EU–25	1,127	1,242	0,172	1,096
	Polska – EU–27	1,127	1,242	0,172	1,096
	Polska – świat	1,373	1,572	0,313	1,550
2008	Polska – EU–25	1,074	1,212	0,155	0,939
	Polska – EU–27	1,074	1,212	0,155	0,939
	Polska – świat	1,281	1,514	0,255	0,947
2009	Polska – EU–25	1,214	1,265	0,466	1,365
	Polska – EU–27	1,214	1,265	0,466	1,365
	Polska – świat	1,535	1,639	0,552	1,436
2010	Polska – EU–25	1,158	1,220	0,503	1,267
	Polska – EU–27	1,158	1,220	0,503	1,267
	Polska – świat	1,481	1,609	0,650	1,333
2011	Polska – EU–25	1,141	1,210	0,460	1,466
	Polska – EU–27	1,141	1,210	0,460	1,466
	Polska – świat	1,458	1,597	0,587	1,564
2012	Polska – EU–25	1,146	1,229	–0,094	0,441
	Polska – EU–27	1,146	1,229	–0,094	0,441
	Polska – świat	1,510	1,609	–0,094	0,364

Wskaźniki wyliczone w oparciu o: * roczne wartości eksportu towarów, ** roczne wartości importu towarów, *** roczne wartości strumieni inwestycji zagranicznych wypływających, **** roczne wartości strumieni inwestycji zagranicznych napływających.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych UNCTAD (<http://unctadstat.unctad.org>, dostęp 14.08.2013).

niż dla świata, zaś porównanie z EU-27 w tym zakresie wskazuje na bardzo zbliżone wyniki dla Polski i Unii Europejskiej. Kolejnym wskaźnikiem dokumentującym zmiany znaczenia Polski w eksporcie są miejsca zajmowane w rankingach największych eksporterów. Polska istotnie poprawiła pozycję rankingową zarówno w świecie, jak i w Unii Europejskiej. Nastąpiła także poprawa miejsca Polski pod względem wartości eksportu na mieszkańca, przy czym w skali świata mieliśmy do czynienia z większym awansem Polski niż w obrębie Unii Europejskiej. W odniesieniu do Export Performance Index pozycja Polski w świecie poprawiła się nieznacznie, natomiast w ramach EU-27 mieliśmy do czynienia ze stabilizacją tego wskaźnika.

W obszarze zagranicznych inwestycji bezpośrednich wychodzących w wypadku Polski dynamika tego procesu mierzona relacją skumulowanej wartości inwestycji wychodzących z Polski dla lat 2012 i 2003 była ponad 10-krotnie wyższa niż dla świata oraz ponad 13-krotnie wyższa niż dla EU-27. Kształtowanie się miejsca Polski w świecie oraz w EU-27 pod względem wartości rocznych cechowało się w badanym okresie dość dużą zmiennością, ale w niektórych latach Polska stała się zauważalnym graczem w skali świata i Unii Europejskiej. Do podobnych wniosków prowadzi analiza Outward FDI Performance Index.

Kolejnym wartym zwrócenia uwagi obszarem jest import. W latach 2003–2012 wskaźnik dynamiki importu dla Polski wyniósł 291,3%, dla świata 238,4%, a dla EU-27 – 184,0%. Na podobnym poziomie ukształtowały się dane dotyczące wartości importu w przeliczeniu na mieszkańca. Jeśli chodzi o wartość importu, to pozycja Polski w światowym rankingu importerów była dość stabilna, natomiast dość spektakularna poprawa pozycji Polski nastąpiła w skali EU-27. Pod względem importu na mieszkańca Polska awansowała dość istotnie w skali świata, natomiast jej pozycja w EU-27 była względnie stabilna. Kształtowanie się Import Performance Index wskazywało na to, że Polska jest w tej dziedzinie relatywnie (w stosunku do PKB) ważnym graczem w skali świata i EU-27, choć w pierwszym wypadku wskaźnik ten kształtował się na relatywnie wyższym poziomie.

W odniesieniu do inwestycji zagranicznych napływających w wypadku Polski dynamika tego procesu mierzona relacją skumulowanej wartości inwestycji napływających do Polski dla lat 2012 i 2003 była ponad 1,5-krotnie wyższa niż dla świata oraz przeszło 2-krotnie wyższa niż dla EU-27. Pozycja Polski w rankingach była dość stabilna i wysoka w odniesieniu do wartości strumieni inwestycji napływających, natomiast w przeliczeniu na mieszkańca miejsce Polski w świecie i w EU-27 było zdecydowanie gorsze.

Podsumowując dokonane porównanie zmian pozycji gospodarki polskiej w świecie i w EU-27 pod względem przyjętych kryteriów, można wyciągnąć następujące wnioski:

- Polska rozwijała się szybciej niż świat i szybciej niż EU-27.
- Różnice w tempie rozwoju wskazują, że większa była dodatnia różnica (przewaga) w tempie rozwoju Polski w zestawieniu z EU-27 niż w porównaniu ze światem. Innymi słowy nadrobienie dystansu rozwojowego w stosunku do Unii Europejskiej przebiegało szybciej niż w stosunku do świata.

- Zauważone prawidłowości zidentyfikowane dla lat 2003–2012 cechują się ograniczoną przydatnością dla celów predykcji rozwoju wypadków w przyszłości. Nałożenie się wielkiej liczby zmiennych dotyczących poszczególnych gospodarek krajowych oraz poszczególnych polityk gospodarczych sprawia, że konstruowane scenariusze rozwoju obciążone są wysokimi ryzykami błędu.
- Jeśli podobne tendencje rozwojowe miałyby się utrzymać w przyszłości (większość prognoz na to wskazuje), to należy skoncentrować uwagę na intensyfikacji związków gospodarczych ze światem, gdyż ten rozwija się szybciej i z rozwojowego punktu widzenia jest bardziej obiecujący. Powyższa rekomendacja znajduje dodatkowe poparcie w tzw. Raporcie Hausnera, w którym zauważono, że wysoka koncentracja eksportu na rynki Unii Europejskiej jest jednym z czynników sprawiających, że poczynając od 2009 roku stopa wzrostu eksportu Polski była niższa od stopy wzrostu importu światowego⁶. Wydaje się więc, że powyższe obserwacje stanowią uzasadnienie postulatu zwiększenia stopnia dywersyfikacji geograficznej polskiego eksportu z położeniem większego nacisku na jego rozwój na te rynki, które rozwijać się będą w tempie istotnie przewyższającym średnią światową.
- Zawartej w poprzednim punkcie rekomendacji nie należy jednak traktować w sposób mechaniczny, jednoznaczny i bezwarunkowy. Rezygnacja z wysiłków lokowania zwiększonego eksportu na rynkach Unii Europejskiej byłaby nierozważna, w szczególności w nielicznych branżach, w których polskie firmy odnoszą sukcesy oparte na konkurencji jakościowej (różniczkowej), gdyż rynek UE ze względu na duże natężenie konkurencji stwarza impulsy do dalszej poprawy jakości wyrobów. Może i powinien więc nadal pełnić rolę wymagającego poligonu doświadczalnego stanowiącego przyczółek w walce o inne rynki.

4. Wnioski na przyszłość. Rekomendacje dla polityki gospodarczej i przedsiębiorstw⁷

W latach 1990–2012 Polska odniosła znaczące sukcesy gospodarcze, których najważniejszym przejawem jest osiągnięty poziom rozwoju gospodarczego. Podłożem tego sukcesu stanowiły zarówno przemiany wewnątrz kraju, jak i otwarcie gospodarki polskiej na współpracę z zagranicą. Mimo niejednoznacznych ocen gospodarczych wyników procesu transformacji, należy podkreślić, że na tle innych uczestników tego procesu osiągnęliśmy niezłe rezultaty. I mimo spotykanych poglądów, że wyniki te mogły być jeszcze lepsze, ocena okresu transformacji w Polsce, zwłaszcza

⁶ Hausner i inni (2013), s. 43.

⁷ W tym miejscu ograniczono się do zagadnień bezpośrednio związanych z internacjonalizacją gospodarki polskiej. Szerszy pakiet zaleceń adresowanych do polskiej polityki publicznej zawarto w Hausner i inni (2013), s. 122–136. Porównaj także Gorynia (2002) oraz Gorynia (2006).

w zagranicznych kręgach gospodarczych, wypada pozytywnie, a niekiedy nasz kraj stawiany jest wręcz jako wzór.

Przedstawione w punkcie 2 niniejszego opracowania zdecydowanie pozytywnie w swej wymowie zmiany pozycji polskiej gospodarki na tle świata i Unii Europejskiej nie mogą jednak przysłaniać najważniejszych problemów rozwojowych, wiążących się głównie ze stroną jakościową gospodarki. Można tutaj wskazać na następujące słabe strony:

- Polska oglądana przez pryzmat konkurencyjności pozostaje w dużej mierze krajem kapitalizmu „peryferyjnego”, a nie krajem „wiodących technologii”⁸.
- Gospodarka polska korzysta z przewag „wydajności” (*efficiency driven*), a nie przewag „innowacyjności” (*innovation driven*)⁹.
- Polska ma niskie zaawansowanie technologiczne, eksportuje taną siłę roboczą, wykazuje słabe umiejętności dialogu, jest źródłem ryzyka dla własnych przedsiębiorców, a bezpośrednie inwestycje zagraniczne są słabo powiązane z krajową bazą wytwórczą¹⁰.

Wspominana niejednoznaczność ocen nie zmienia faktu, że proces zmniejszania luki rozwojowej pomiędzy Polską a wysoko rozwiniętymi krajami gospodarki rynkowej nie został zakończony i zabierze jeszcze prawdopodobnie okres mierzony w dziesiątkach lat. Gdyby deklarowane aspiracje rozwojowe Polski miały zostać zrealizowane (takim minimalnym, często wskazywanym celem jest osiągnięcie „średniej unijnej” PKB *per capita*), to należy oczekiwać w Polsce wzrostu gospodarczego dość istotnie przewyższającego przeciętny wzrost w Unii Europejskiej. Inaczej proces doganiania przeciągałby się w nieskończoność. Intensywność związków gospodarczych Polski z Unią Europejską sprawia, że występuje tutaj interesujący paradoks: aby dogonić tzw. średnią unijną w poziomie PKB (obecnie PKB Polski *per capita* stanowi około 60% Unijnego Produktu Brutto *per capita*) Polska powinna rozwijać się w tempie szybszym niż średnie tempo Unii. Im większe różnice wystąpią w obu tempach, tym szybciej Polska będzie nadrabiać dystans rozwojowy. Ale szybki rozwój Polski zależy od tempa rozwoju w Unii – chociażby dlatego, że rynek UE jest największym rynkiem eksportowym Polski. Z tego punktu widzenia nasuwa się wniosek, że możliwości zmniejszenia luki rozwojowej między Polską a Unią Europejską należy szukać w obszarach wolnych od występowania wspomnianego paradoksu. Innymi słowy, doganiając Unię, Polska powinna stawiać na czynniki wzrostu, które nie zależą tylko i wyłącznie od procesów gospodarczych w Unii Europejskiej. Zalecenie to odnosi się głównie do ekspansji eksportowej gospodarki polskiej, ale nie tylko.

Jako aksjomat należy więc przyjąć, że w Polsce istnieją realne i uzasadnione aspiracje rozwojowe, które sprowadzają się do osiągnięcia poziomu rozwoju gospodarczego właściwego dla krajów rozwiniętych z gospodarką rynkową. Chodzi o to, aby

⁸ Blusz, Świeboda (2013), s. 28–29.

⁹ *Ibidem*, s. 28–29.

¹⁰ Hausner, Szymczak (2013).

umiejętnie wykorzystać prawidłowości, na które wskazuje teoria konwergencji. Realizacja zasygnalizowanych aspiracji może być jednak utrudniona ze względu na istnienie poważnych zagrożeń¹¹. Po pierwsze, stosowane w wypadku Polski podejście do doganiania krajów wysoko rozwiniętych, bazujące na źródłach imitacyjnych, nie może trwać wiecznie, mimo dużego znaczenia sił konwergencji. Po drugie, za wszelką cenę należy dążyć do uniknięcia tzw. pułapki średniego dochodu, a także tzw. pułapki średniego wzrostu.

Wspomnianym aspiracjom rozwojowym Polski musi towarzyszyć budowanie konkurencyjności gospodarki, która umożliwi ich realizację. Jaki może być pozytywny wkład współpracy gospodarczej z zagranicą w realizację wspomnianych aspiracji w analizowanych w tym opracowaniu obszarach?

Polski handel zagraniczny może mieć tutaj istotne znaczenie, przy założeniu, że zdołamy spełnić kilka warunków. W odniesieniu do eksportu należy zwrócić uwagę na co najmniej dwa uwarunkowania. Po pierwsze, ważne jest posiadanie konkurencyjnej w stosunku do otoczenia zagranicznego krajowej bazy wytwórczej¹². Jej potencjalny wkład do odrabiania dystansu rozwojowego może odnosić się zarówno do rynku polskiego, jak i do rynków międzynarodowych. Jeśli krajowi wytwórcy są konkurencyjni, to ich produkty będą wykorzystywane zarówno do zaspokajania popytu wewnętrznego (brak importu), jak i popytu zagranicznego (eksport). W rozważanej sytuacji rynek zbytu firmy krajowej należy więc traktować w pierwszym przybliżeniu jako jedność – firma będzie się rozwijać szybko, jeśli jej produkty znajdują zbyt, niezależnie od tego, czy jest to zbyt na rynku krajowym, czy zagranicznym. Dopiero wtedy, gdy okaże się, że możliwości zbytu krajowego są ograniczone, a rozmiary rynku uniemożliwiają osiąganie korzyści skali podobnych do konkurentów (saturacja rynku krajowego), pojawia się imperatyw eksportu – bez eksportu bowiem dane przedsiębiorstwo utraci możliwości rozwoju, a najczęściej zostanie zakwestionowana jego egzystencja, gdyż konkurenci zagraniczni będą także redukować jego obroty na rynku krajowym. Większość firm polskich działa w warunkach dużej presji konkurencyjnej na rynku krajowym i zmuszona jest do podejmowania ekspansji eksportowej, aby móc osiągać korzyści skali stanowiące warunek konieczny dalszego rozwoju.

Drugim warunkiem, wiążącym się zresztą z pierwszym, jest innowacyjność gospodarki, będąca jedną z podstaw wyższej konkurencyjności. Należy z całym naciskiem podkreślić, że panuje w zasadzie zgoda odnośnie do potrzeby zaangażowania państwa w podnoszenie poziomu innowacyjności polskiej gospodarki, a dyskusje dotyczą konkretnych sposobów wsparcia¹³. Czy dominujące podejście jest jednak na pewno słuszne? Sporządzono już wiele raportów, analiz, napisano wiele projektów, zarysowano liczne scenariusze, ale cały czas zadanie wzrostu innowacyjności go-

¹¹ Blusz, Świeboda (2013), s. 29–30; Hausner, Szymczak (2013).

¹² O programie reindustrializacji Unii Europejskiej i innych aspektach uprzemysłowienia pisze A. Halesiak (2013).

¹³ Zestaw specjalnych działań w tym zakresie proponuje na przykład R. Petru (2013).

spodarki polskiej pozostaje bardziej postulatem niż realnym dokonaniem. Odnosi się wrażenie, że retoryka nastawiona na pomaganie firmom, wspieranie, wzmacnianie, rozwijanie się powinna nieco przeżyć się, zwłaszcza w Polsce, gdzie innowacyjność i konkurencyjność ograniczane są przede wszystkim nie przez brak narzędzi pomocy firmom, ale głównie przez obecność regulacji krępujących przedsiębiorczość, inicjatywę, kreatywność i dynamizm. Należy wyciągnąć wnioski z braku sukcesów kolejnych podejść do uwolnienia administracyjnych gorsetów blokujących przedsiębiorczość i wreszcie te ograniczenia usunąć. Nie powinno się wymyślać nowych, wątpliwych instrumentów wspierania firm, gdyż i tak mamy już do czynienia ze swoistą dżunglą możliwości, jeśli chodzi o narzędzia wsparcia. Przedsiębiorcy powinni skupić uwagę na autentycznej przedsiębiorczości, a nie na poszukiwaniu form wsparcia, dotarcie do których w warunkach asymetrii informacji pochłania coraz więcej czasu, a także środków finansowych¹⁴. Prawdziwa gospodarka rynkowa nie polega na pomaganiu przedsiębiorstwom, sprowadza się natomiast do sprzyjania rozwojowi firm przez likwidowanie barier ich ekspansji. Nie pomagajmy zbyt wiele firmom rosnąć, pozwólmy im rozwijać się przez zniesienie rozlicznych barier dla ich ekspansji.

Drugim składnikiem handlu zagranicznego jest import. Może on także mieć pozytywny wpływ na realizację zamierzeń rozwojowych Polski. Intensyfikacji ekspansji eksportowej w nieunikniony sposób musi towarzyszyć wzrost importu (surowce, części zamienne, sprzęt inwestycyjny). Ze wzrostem gospodarczym kojarzy się także wzrost aspiracji konsumpcyjnych społeczeństwa – wiele z nich można zaspokoić w drodze importu. Z tych uwag wynika jednoznacznie, że import może być pozytywnym czynnikiem wzrostu gospodarczego. Nacisk w polityce gospodarczej powinien być położony nie tyle na ograniczanie importu, ile na zachowanie względnej równowagi bilansu handlowego, a przede wszystkim bilansu płatniczego. Przyjazne rozwiązania w tej sferze są warunkiem wstępnym, by Polska była pozytywnie postrzegana przez inwestorów zagranicznych, dla których swoboda prowadzenia działalności na obszarze lokowania inwestycji jest jednym z podstawowych kryteriów podejmowania decyzji lokalizacyjnych. Ważnym elementem jest tutaj sprawność procedur z zakresu techniki handlu zagranicznego – procedury celne, administracyjne, rozwiązania logistyczne, procedury ubezpieczeniowe, procedury płatności bankowych, rozstrzyganie sporów gospodarczych itp. Oczywiście jest także, że łatwość realizacji zaopatrzenia importowego sprzyja konkurencyjności podmiotów zlokalizowanych na danym obszarze, zarówno tych z kapitałem zagranicznym, jak i z kapitałem krajowym.

Jeśli chodzi o zagraniczne inwestycje bezpośrednie wychodzące z Polski, to należy podkreślić, że mogą one być drugim obok eksportu, pozytywnym i korzystnym przejawem zagranicznej ekspansji gospodarki polskiej i polskich (zlokalizowanych w Polsce) firm. Trzeba tutaj zauważyć, że eksport kapitału na określonym etapie rozwoju staje się naturalnym, normalnym, a co ważniejsze mogącym przynosić korzyści przejawem aktywności gospodarczej. Zarówno w sferze prowadzonej polityki gospo-

¹⁴ Gorynia (2003); Gorynia (2011).

darczej, jak i w sferze edukacyjnej należy więc zmierzać do zmniejszania uprzedzeń związanych z tą formą internacjonalizacji. Zgodnie z dobrze ugruntowanymi koncepcjami Ścieżki Rozwoju Inwestycyjnego (IDP – Investment Development Path) oraz Pozycji Inwestycji Wychodzących Netto (Net Outward Investment Position)¹⁵ na określonych etapach rozwoju gospodarczego pojawiają się tendencje do wzrostu znaczenia inwestycji wychodzących z danego kraju, które często są wynikiem napotkania przez firmy zlokalizowane w określonym kraju granic rozwoju opartego na rynku lokalnym i granic rozwoju bazującego na eksporcie. W takiej sytuacji eksport kapitału staje się często jedyną szansą rozwojową dla firm krajowych. Zagraniczne inwestycje wychodzące mogą być też nierzadko warunkiem *sine qua non* podtrzymania konkurencyjności – dzieje się tak na przykład wtedy, kiedy zagraniczni konkurenci firm krajowych uzyskują korzyści kosztowe dzięki lokalizacji produkcji w miejscach charakteryzujących się niskimi kosztami wytwarzania. Osiągnięty przez Polskę poziom rozwoju gospodarczego wskazuje jednoznacznie, że należy oczekiwać wzmożonego zainteresowania firm polskich inwestycjami zagranicznymi. W skali makro najprawdopodobniej wystąpi tendencja do przewagi tempa wzrostu inwestycji wychodzących nad tempem wzrostu inwestycji przychodzących do Polski, co zdaje się jasno wynikać ze wspomnianych koncepcji IDP i NOIP.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie przychodzące do Polski odegrały znaczącą rolę w modernizacji polskiej gospodarki w minionym ponad 20-letnim okresie transformacji. Wiele wskazuje na to, że również w przyszłości ich rola może być duża. Przede wszystkim inwestycje te mogą pomóc w uzupełnieniu wewnętrznych zdolności rozwojowych ograniczonych wielkością oszczędności krajowych. Niewystarczające zasoby kapitału nie są jednak jedyną barierą rozwojową, w której pokonaniu pomocne mogą być inwestycje zagraniczne. Równie ważne są możliwości w zakresie transferu nowych technologii służące zwiększeniu innowacyjności polskiej gospodarki. I choć zachowania inwestorów zagranicznych w tym obszarze często dalekie są od oczekiwań i „polskiego interesu gospodarczego”, to jednak nie podlega dyskusji dodatni wpływ tych inwestycji na gospodarkę krajową przez kanał transmisji określany jako pozytywne efekty zewnętrzne. Zadaniem dla polskiej polityki gospodarczej prowadzonej w odniesieniu do zagranicznych inwestycji bezpośrednich napływających do Polski będzie podtrzymanie atrakcyjności Polski jako miejsca lokowania tychże inwestycji. Przyjazny klimat inwestycyjny, którego ważnym składnikiem jest swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, wyważone rozwiązania podatkowe oraz dobry stan szeroko rozumianej infrastruktury wydaje się warunkiem minimalnym uzyskania w przyszłości korzyści z obecności obcych inwestorów. Zarówno dotychczasowe osiągnięcia, jak i prognozy dla Polski stwarzają dobre przesłanki do odniesienia w średnio- i długookresowej perspektywie istotnych korzyści w tym zakresie. Niezwykle istotne jest więc, aby czynniki krajowe znajdujące się pod kontrolą strony polskiej kształtować w sposób przemyślany, podnoszący atrakcyjność inwe-

¹⁵ Dunning, Narula (2002).

stycyjną Polski. Powinny one być tak konstruowane, by w jak najszerszym zakresie były to inwestycje wysoko zaawansowane technologicznie, bazujące na pracy wysoko kwalifikowanych specjalistów (inwestycje produkcyjne zaawansowane technologicznie, skomplikowane dziedziny BPO, centra badawczo-rozwojowe). Właśnie takie inwestycje sprzyjają generacji pozytywnych efektów zewnętrznych. Należy ponadto wskazać na znaczenie inwestorów zagranicznych dla kształtowania się bilansu handlowego Polski. Udział firm zagranicznych w polskim eksporcie wynosi około 60%. W przyszłości udział ten prawdopodobnie zwiększy się.

Literatura

1. Bhagwati J., *In defence of globalization*, Oxford University Press, Oxford 2004
2. Blusz K., Świeboda P., *Po naprawie Rzeczypospolitej czas na „drugą Polskę”*, Instytut Idei, Warszawa 2013
3. Brown J., *Corporations as community: A new image for a New Era* (w:) J. Renesch (ed.), *New traditions in business*, Berrett-Koehler, San Francisco 1992
4. Contractor F.J., *Economic transformation in emerging countries. The role of investment, trade and finance*, Elsevier, New York 1998
5. Dicken P., *Global shift*, Guilford Press, New York 1998
6. Dunning J.H., *The Investment Development Cycle Revisited*, *Weltwirtschaftliches Archiv* 1986, vol. 122
7. Dunning J.H., *Making globalization good. The moral challenges of global capitalism*, Oxford University Press, Oxford 2003
8. Dunning J.H., Narula R., *The Investment Development Path Revisited* (w:) J.H. Dunning, *Theories and Paradigms of International Business Activity. The Selected Essays of John H. Dunning*, Volume 1, Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, 2002
9. Gorynia M., *Internationalisation of economy versus economic policy under integration and globalisation*, *Poznań University of Economics Review* 2002, vol. 2, no. 2
10. Gorynia M., *Pomoc, ale dla wszystkich*, *Rzeczpospolita* z 27 września 2003 r.
11. Gorynia M., *Trzeba wspierać wszystkie firmy*, *Rzeczpospolita* z 25 marca 2011 r.
12. Gorynia M., *Polska polityka gospodarcza a internacjonalizacja i globalizacja*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2006, z. 2
13. Gorynia M., *Ewolucja pozycji gospodarki polskiej w gospodarce światowej*, *Ekonomista* 2012, nr 4
14. Gorynia M., Kowalski T., *Globalne i krajowe uwarunkowania funkcjonowania polskich przedsiębiorstw*, *Ekonomista* 2008, nr 1
15. Gorynia M., Wolniak R., *The Participation of Transitional Economy in Globalisation – The Case of Poland*, *Journal of Euro-Asian Management* 2002, vol. 6, no. 2
16. Gorynia M., Nowak J., Wolniak R., *Poland and Its Investment Development Path*, *Eastern European Economics*, March–April 2007, vol. 45, no. 2
17. Halesiak A., *Europa goni za przemysłem*, *Rzeczpospolita* z 8 lipca 2013 r.
18. Hausner J. i inni, *Konkurencyjna Polska. Jak awansować w światowej lidze gospodarczej?* Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków 2013
19. Hausner J., Szymczak R., *Jak awansować w światowej lidze?*, *Rzeczpospolita* z 20 czerwca 2013 r.
20. Kowalski T., *Polska transformacja gospodarcza na tle wybranych krajów Europy Środkowej*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2009, z. 2
21. Kowalski T., *Globalisation and transformation in Central European Countries: the Case of Poland*, *Poznań University of Economics Press*, Poznań 2013
22. Milward B., *Globalisation? Internationalisation and monopoly capitalism. Historical processes and capitalist dynamism*, Edward Elgar, Cheltenham 2003

23. Nederveen P.J., *Periodizing Globalization: Histories of Globalization*, New Global Studies 2012, vol. 6, iss. 2
24. Ohmae K., *The end of the nation state*, Free Press, New York 1995
25. Parker B.B., *Globalization and business practice. Managing across boundaries*, Sage Publications, London 1998
26. Petru R., *Czy Polska będzie mniejszymi Niemcami*, Rzeczpospolita z 4 lipca 2013 r.
27. Rodrik D., *The Globalization Paradox. Why Global Markets, States and Democracy can't Coexist*, Oxford University Press, Oxford 2011
28. Stiglitz J.E., *Globalization and its discontents*, W.W. Norton Company, Washington DC 2002
29. Stiglitz J.E., *The Failure of Macroeconomics in America*, China & World Economy 2011, vol. 19, no. 5
30. Streeten P., *Globalisation. Threat or opportunity?*, Copenhagen Business School Press, Copenhagen 2001